

HYBRIDNÍ VÁLKA NA UKRAJINĚ NA PŘÍKLADU SROVNÁNÍ PROPAGANDY O BANDEROVCÍCH V MINULOSTI A DNES

TOMÁŠ ŘEPA

This work focuses on one modern phenomena – hybrid war. Based on the comparison of the means of expression of propaganda at that time – those directed against the activities of OUN and UPA (generally against Ukrainian nationalism in which Communism and Russian imperialism have found a deadly enemy who was very worried) or against the West, and nowadays clearly identifiable a demonstrable wave of new propaganda, not only against Ukrainian nationalism on an ideological level, but against any emancipatory effort of the Ukrainian nation to move in the international politics and civilization direction freely the way they choose themselves. Attacks against the West are an important part of this act again. Such a comparison is also very necessary because it shows that even though the backdrops and specific details more than 70 years have changed, the same farce is still playing. Some arguments have practically not changed even after years of tactics.

Key words: propaganda; hybrid wars; Ukrainian nationalism; OUN; UPA; Stepan Bandera.

Úvodem

Problematice pohybu banderovců (OUN, UPA) přes Československo jsem se věnoval ve své disertační práci, která byla založena z podstatné části na archivních pramenech z tehdejší doby. Nemohl jsem však pominout i přesah do současného dění ve východní Evropě, které s tématem poměrně úzce souvisí. Musím tedy hned na úvod konstatovat, že pohnuté události staré nejméně 70 let se dále falšují ve prospěch mocenských a politických zájmů současnosti – jednu truchlivou kapitolu problematického soužití národů východní Evropy vystřídala tragédie nová. Jedná se tedy o téma, které je na pomezí minulosti a současnosti, čemuž odpovídají zdroje využitě v této studii – jak odborné publikace, tak publicistika, tisk a články z internetu.

Tématu hybridních a informačních válek současnosti se věnuje více autorů, v českém prostředí je zdařilou prací na toto téma *Informační válka*¹ autora Karla Řehky z roku 2017, která se v jedné kapitole zaměřuje i na příklad Ukrajiny. S pojmem hybridní války či hybridních hrozeb se však již setkáváme mnohem dříve, dlouho před vypuknutím konfliktu na Ukrajině. V roce 2007 s tímto označením poprvé pracoval Frank Hoffman ve své stěžejní práci *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*.² Podle něj hybridní hrozby zahrnují celé spektrum různých způsobů vedení boje, včetně konvenčních prostředků, nepravidelných formací jednotek, teroristických aktů včetně neomezených forem násilí a zastrašování, kriminalitou způsobený společenský rozvrat. Tématu se odborně z vojenského hlediska věnuje studie *Kritický pohled na koncept hybridních válek*³ autora Pavla Zůny z roku 2010.

¹ ŘEHKA, K.: *Informační válka*. Praha 2017, s. 199–202.

² HOFFMAN, F.: *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, 2007, s. 8. Dostupné z: http://www.potomac institute.org/publications/Potomac_HybridWar_0108.pdf

³ ZŮNA, P.: Kritický pohled na koncept hybridních válek, *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19 (51), č. 3, s. 33–45. Dostupné z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/kriticky-pohled-na-koncept-hybridnich-valek> (cit. 27. 1. 2019).

Dalšímu vymezení pojmu již po vypuknutí války na východě Ukrajiny se věnuje publikace *Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy*⁴ autorského kolektivu Zdeňka Kříže, Zinaidy Shevchuk a Petera Števkova z roku 2015. Zajímavou sondou do ruského strategického uvažování nabízí Jan Grohmann v článku *Hybridní války podle Valerije Gerasimova*.⁵ Byl to právě Gerasimov jako náčelník generálního štábu armády Ruské federace, kdo se ke konceptu hybridních válek v roce 2013 v článku pro ruský Vojensko-průmyslový kurýr otevřeně přihlásil, použil také termín nelineární války. Hlavní myšlenkou článku je skutečnost, že hranice mezi mírem a válkou se stírají a někdy není zřejmé, že válka již probíhá. Jde o stav neustálé a permanentní války, kdy prakticky nelze rozlišit, zda konflikt probíhá, nebo ne.

A zejména po tomto vyjádření již pojem hybridní válka zůstává v médiích a politických komentářích natrvalo přítomen, i když ani tady nemůže být řeč o nějaké jednotné definici. Já osobně vnímám fenomén hybridní války a hrozeb jako kombinaci vojenských a nevojenských prostředků a mediální manipulace. V současnosti se k tomu přidaly možnosti masivního rozšíření dezinformací na internetu a sociálních sítí. De facto se tedy jedná z určité části i o konflikty beze zbraní, jejich závažnost a nebezpečnost tím však nijak neklesá, spíše naopak.

Rád bych uvedl některé příklady, jak se manipuluje s fakty. V některých případech je to neznalost, ve většině spíše čistý cynický kalkul. Téma některých temných aspektů ukrajinského nacionalismu je dosti kontroverzní samo o sobě, když však k tomu přidáme i masivní propagandu, tak vzniká velmi třaskavá směs, kdy prezentované názory slouží jako nástroj k aktivování emocí lidí a dále to znesnadňuje normální mírové soužití některých národů.

Prvky hybridní války se na Ukrajině projevovaly již dříve, naplno však tento konflikt vypuknul v závěru roku 2013. Poslední kapkou pro řadu občanů na Ukrajině, kterou již od jejího vzniku v roce 1991 trápila enormní korupce, nezvládnutá postsovětská transformace, oligarchizace společnosti, vysoká nezaměstnanost a nemožnost důstojného živobytí ve vlastní zemi, bylo Janukovyčovo nepodepsání asociační dohody⁶ s Evropskou unií. Vše posléze vyústilo po řadě peripetií v násilné střety demonstrantů s bezpečnostním aparátem. Ruská propaganda se zaměřila na kritiku událostí na Majdanu z přelomu let 2013 a 2014, které zakončil útek exprezidenta Janukovyče⁷ do Ruska v únoru 2014, přičemž zřejmě nejznámějším slovním spojením se v ruských médiích stala nálepka „*fašistů a banderovců*“ z Kyjeva.

Zde je potřeba se důrazně ohradit, protože nejenže tyto nálepky nerespektují fakta a zneumožňují či ochromují dialog, ale jsou i pojmově naprosto vyprázdněné. Skutečným pojmově srozumitelným a identifikovatelným jevem, který na Ukrajině opravdu v určité míře byl, je a nejspíš i bude přítomný, zůstává radikální nacionalismus. Někteří radikálové (např. Právý sektor) svým jednáním a rétorikou spíše nahrávají Moskvě, aby v nich měla jasný a jednoznačně identifikovatelný terč. Daleko závažnější a bohužel ne tak zdůrazňovaný fakt ovšem také je, že nacionalismus je na vzestupu v závažné a patologické rovině i v Rusku, kde je dokonce součástí ofi-

⁴ KŘÍŽ, Z. – SHEVCHUK, Z. – ŠTEVKOV, P.: *Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy*. Praha 2015, s. 8.

⁵ GROHMANN, J.: Hybridní války podle Valerije Gerasimova. Armádní noviny (5. 3. 2013), <https://www.armadniny.cz/hybridni-valky-podle-valerije-gerasimova.html?fbclid=IwAR0ponyKrzPCFNMVQIYwWPJ59k304i4bXO6uK4g3WQr1YJW0W9EjELBDv24> (cit. 27. 1. 2019)

⁶ Celý text asociační dohody (celým názvem Dohoda o přidružení mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii a jejich členskými státy na jedné straně a Ukrajinou na straně druhé) je ve sněmovním tisku dostupný z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=310&CT1=0> (cit. 27. 1. 2019)

⁷ HOŠKOVÁ, J.: *Politická opozice na Ukrajině: Její proměny ve vztahu k proměně politického režimu*. Brno 2015, s. 64–79.

ciální vládní linie. Spojení servilní pravoslavné církve, státem ovládaná a kontrolovaná média⁸ a veskrze nacionální tón ruské velmocenské politiky včetně úvah o ochraně ruské národnostní menšiny⁹ bez ohledu na to, v jakém státě se nachází, jsou reálnou hrozbou a reminiscence s nacistickým Německem ve třicátých letech se logicky nabízejí.

Historik Petr Hlaváček tento rozpor výstižně pojmenoval takto: „*Evropa první poloviny 20. století měla své fašistické režimy, ovšem Hitlerovo Německo se stalo ohniskem jiného zrudného systému, který sám sebe označoval jako nacionální socialismus či zkráceně nacismus. Někdejší nenávisť německého nacionálního socialismu k sovětskému socialismu internacionálnímu (tj. komunismu), však nebyla překážkou ke spojeneckému paktu Molotov-Ribbentrop z roku 1939. Jenže pro vítězný Sovětský svaz bylo poněkud překérní, že triumfoval nad konkurenční velmocí budující rovněž svou verzi socialismu, byť nacionálního. Generalissimus Stalin a jeho totalitní suita tak přišla s geniálním přeznačením onoho konfliktu: Sovětský svaz zvítězil nad reakčním fašismem, který však v Německu nikdy nevládl. Od této chvíle byly i všechny formy demokracie odmítající všelijaké varianty socialismu (zejména socialistické inženýrství sovětského ražení) stigmatizovány právě jako fašismus. Fašisty tak byli ukrajinští, litevští a polští partyzáni, kteří i po skončení války bojovali proti sovětsko-ruskému imperiálnímu molochu, stejně jako ti českoslovenští politici, novináři a intelektuálové hovořící o československém socialismu nebo dokonce liberální demokracii.*“¹⁰

Tato myšlenka je velmi zajímavá, k vytváření překroucených „ponaučení“ o jediném možném a přípustném výkladu dějin a podpoře vděčných témat jako je například právě boj se současným „fašismem“ na Ukrajině se zkrátka používá záměrně pomýlené pojmosloví.¹¹ Jen mezi 21. listopadem 2013 a 4. březnem 2014 bylo na webových stránkách televizní stanice Russia24 publikováno celkem 114 článků obsahujících pojem fašismus či jeho ekvivalenty.¹²

Zde se hodí připomenout myšlenky, které v souvislosti s efektivním využíváním propagandy vyslovili její zřejmě nejtemnější propagátoři a šifitelé Joseph Goebbels a Adolf Hitler. Bohužel se nehodí jen na nacistický režim, ale svým cynismem působí spíše nadčasově: „(a) *Propaganda se má zaměřovat vždycky na nevzdělané masy, nezabývat se otázkami intelektuálů; čím větší je dav, tím nižší má být intelektuální úroveň projevu. (b) Propaganda se má dovolávat emocí, nikoliv rozumu; jednoduchá témata mají být opakována stále znovu a znovu. (c) Národ se neskládá z lidí schopných rozumného uvažování, nýbrž z odrostlých dětí se sklonem k nerozhodnosti, pochybnostem a nejistotě.*“ Nacistická propaganda byla jedinečná v tom, jak dovedně dokázala směřovat otázky praktického života prostých lidí s politickými problémy uchopení a udržení moci ve státě a navíc i s mýtickými aspekty vůle k moci a „nadřazenosti“ čisté rasy. Propaganda se soustřeďovala na primitivní způsoby, takže lidé pak rozuměli jen dvěma tématům: okamžitá pomsta a radikální řešení – tak jak je známe v etnické a náboženské rovině.¹³

Když se vrátíme například i k nesmyslnému označení a nálepce „benderovců“ z Kyjeva tak je to stejné jakoby někdo nynější obyvatele České republiky označoval za protinacistický odboj –

⁸ HODAČ, J. – STREJČEK, P.: *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno 2008, s. 45–48.

⁹ LEICHTOVÁ, M.: *Ruská minorita v postsovětském prostoru jako nástroj zahraniční politiky Ruské federace*. Slovanský přehled, r. XCVIII, 2012, č. 1–2, s. 97–115.

¹⁰ HLAVÁČEK, P.: *Zeman je gentleman*. Aktuálně.cz (6. 5. 2015), <http://blog.aktualne.cz/blogy/petr-hlavacek.php?itemid=25205> (cit. 27. 9. 2018)

¹¹ SYROVÁTKA, J.: *Role a obsahy pojmu fašismus v ruském mediálně-politickém diskurzu*. Brno 2015, 50 s.

¹² Tamtéž, s. 31.

¹³ GOEBBELS, J.: *Dr. Joseph Goebbels: poznání a propaganda: komentovaný překlad vybraných projevů*. Praha 2002, s. 100–101.

promýlené v čase i místě. Vzorem dnešních Ukrajinců jistě nejsou banderovci a jejich rozporuplné činy včetně některých zločinů, jak se nám některá média snaží prezentovat. Absurdní je na tom i ten fakt, že sama postava Stepana Bandery budí i na samotné Ukrajině spíše kontroverze. Jak vyplývá z průzkumu veřejného mínění z dubna 2014, Ukrajinci tuto postavu nijak neadorují: „Průzkum mezi dvěma tisíci Ukrajinci se konal ve druhé půli dubna, tedy poté, co Rusko zabralo Krym a Ukrajinci – teoreticky – měli důvody identifikovat se se symboly odporu proti Rusku. Bandera takovým symbolem může být. Ale čísla z průzkumu říkají, že (snad mimo úplný západ země) národním hrdinou není.“¹⁴

Výsledek byl takový, že negativně vnímá Bandera 48 % obyvatel, kladně 31 %, 17 % obyvatel má smíšené pocity a 4 % občanů vůbec neví, o koho se jedná.¹⁵ Jednoznačně pozitivně je Bandera vnímán pouze na úplném západě Ukrajiny, většinou však budí hlavně emoce. Některé události zůstaly i nadále v zajetí geopolitiky a překrucování minulosti příhodně slouží jako rukojmí hybridním válkám naší přítomnosti.

„Tento nový typ konfliktů, akademiky popisovaný jako „hybridní“, „širokospektrální“, „nelineární“, „válka příští generace“ nebo „dvojznačný“ kombinuje využívání psychologie, médií, ekonomických nástrojů, kybernetických a vojenských operací, aniž by přitom vyžadoval přímé vyhlášení války. V případě pokračující ruské kampaně na Ukrajině vytváří extrémně intenzivní ruská propaganda nepokoje uvnitř země zaséváním nepřátelství mezi jednotlivé segmenty ukrajinské společnosti a matením Západu vlnami dezinformací.“¹⁶

Zajímavý rozbor propagandistického slovníku současnosti a matoucí informační války přinesl rozhovor s historikem Davidem Svobodou pro server Aktuálně.cz: „Demonstrace na Majdanu odstartovaly velmi napjatou a neurotizující situaci, v níž Ukrajina sehrává roli výrazně emancipující se – na Rusku nezávislé – země. Proto je užitečné vědět, že ruské – a já bych řekl dokonce sovětské – zaujetí Stepanem Banderou a banderovci se táhne už od druhé světové války. Přičemž banderovština a Bandera jsou pouhou mutací v démonologickém slovníku ruské propagandy. V protiukrajinské propagandě Moskva využívá celý řetězec různých osobností z historie. A Stepan Bandera je podle nich jednoduše banditou, teroristou, antisemitou... a bůhví čím ještě. Nálepku Bandery tak mají i zcela geograficky a sociálně odlišná hnutí. Za banderovce tedy Moskva považovala a považuje třeba pobaltské partyzány a dokonce i ty rumunské v dnešní Moldávii, kteří stáli na zcela opačné straně než ukrajinští nacionalisté. V ruském slovníku se zkrátka jméno Bandera rovná banditovi. Jméno Bandera tak postupně získalo dvojí náboj: ten revoluční – vlajka, ale i zločinecký – bandita a vrah.“¹⁷

Výrazové prostředky propagandy v minulosti

SSSR po druhé světové válce vybuřoval a financoval hustou celosvětovou síť krycích mezinárodních organizací, jako byl například Národní výbor pro americko-sovětské přátelství, které

¹⁴ WIRNITZER, J.: *Bandera „křísí“ Majdan, Rusové i Zeman. Nechte ho spát, radi historici.* MF DNES (10. 6. 2014), http://zpravy.idnes.cz/profil-stepana-bandery-07j/zahranicni.aspx?c=A140605_171441_zahranicni_jw (cit. 27. 9. 2018)

¹⁵ Více podrobností ohledně těchto průzkumů viz <http://www.ratinggroup.com.ua/en/products/politic/data/entry/14092/>, popřípadě i <http://www.interfax.com/newsinf.asp?id=502455> (cit. 27. 9. 2018)

¹⁶ POMERANCEV, P.: *Krásná nová válka.* A2larm.cz (7. 1. 2016), <http://a2larm.cz/2016/01/krasne-nove-valky/> (cit. 27. 9. 2018)

¹⁷ GAZDÍK, J.: *Ukrajinsti: Strach z banderovců je dilem ruské propagandy.* Aktuálně.cz (13. 3. 2014), <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/ukrajinsti-strach-z-banderovcu-je-dilem-ruske-propagandy/r-6637ce22aa9111e39f1f002590604f2e/> (cit. 27. 9. 2018)

pod fasádou politické a finanční nezávislosti prováděly nejrůznější akce ve prospěch sovětské zahraniční politiky a byly líhni nových agentů. Oficiálně v jejich čele stály osobnosti z nekomunistického světa, které pomáhaly vytvářet klamnou fasádu, většina nejdůležitějších funkcí uvnitř těchto organizací byla ovšem pevně v rukou komunistických zástupců. Sovětská propaganda, různá „aktivní opatření“ a dezinformační akce měly v těchto organizacích ostrý protizápadní tón.¹⁸

Z hlediska působení na nálady společnosti v Československu se po skončení druhé světové války nejvíce využíval tisk a filmový průmysl znárodněný již v roce 1945.¹⁹ Na celý filmový průmysl se vztahovaly ideologické postuláty socialistického realismu společného celé oblasti kultury. Ve filmu však došlo k jejich mnohem silnějšímu akcentování, a to jak v jeho hrané, tak dokumentární podobě. Sovětský vliv se projevoval přímo preferováním uvádění sovětských celovečerních i krátkých filmů a zprostředkovaně pomocí vlivu tzv. nové socialistické tematiky, s níž se některé filmy svým vyzněním neztotožňovaly a rychle se ocitly na indexu.²⁰

Také v této oblasti proběhla ideová revize a „náprava“ české historie. Ideologicko-propagandistické hledisko se objevovalo ve filmovém týdeníku, který pozbyl své původní funkce „informační osvěty“ a stal se primitivním nástrojem komunistické propagandy.²¹

Zásadní politický přelom znamenaly řádné volby 26. května 1946. Ostrá předvolební kampaň se vydařila především KSČ v českých zemích – komunisté těžily ze své pověsti organizátorů nejvýznamnějších struktur domácího odboje, z pocitu vděku Rudé armádě jako osvoboditelce, frustrace společnosti z prvorepublikové politiky a mnichovské zraedy i z celoevropského příklonu k levicové orientaci. Kampaň vedli v duchu rozdávání půdy v pohraničí, pod praporem vylosovaného čísla 1 kandidátky, ve jménu antiněmectví a s důsledným využitím mocenských struktur Národní fronty a ovládaných ministerstev.²²

KSČ si svoji cílenou politikou²³ vytvořila na většinu médií zásadní vliv daleko dříve než v únoru 1948, rozhlasové vysílání a kinematografii komunisté ovládli úplně. Ve druhé polovině roku 1947 se vnitropolitická situace nacházela v krizi. Komunistická strana se pečlivě připravovala na definitivní „měření sil“ s ostatními stranami Národní fronty. Klíčový moment pro budoucí konfrontaci představovalo přehodnocení mezinárodní situace Sovětským svazem, který se rozhodl k urychlenému upevnění svých pozic ve východní Evropě. Výrazem nové situace se stalo ustavení Informačního byra komunistických stran v září 1947 v Polsku.²⁴

Ostatní politické strany nebyly schopné důrazněji proti takovému stavu vystoupit. Někteří představitelé nekomunistických stran paradoxně požadovali zavedení cenzury²⁵ s cílem zamezit libovolnosti mocenských zásahů komunistických ministrů proti jejich tisku.²⁶

Postupně tedy veškerý tisk sloužil politickým a společenským organizacím, které podléhaly uplatňovanému vůdcovství KSČ. Stranické a státní vedení bylo totožné, jednotně centrálně

¹⁸ BITTMAN, L.: *Mezinárodní dezinformace: černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. Praha 2000, s. 131.

¹⁹ KUSÁK, A.: *Kultura a politika v Československu 1945–1956*. Praha 1998, s. 143–150.

²⁰ Již i některé předúnorové filmy byly vyhodnoceny jako závadné a z distribuce v kinech staženy, např. film *Daleká cesta* reflektující téma holocaustu natočený režisérem Alfrédem Radokem. KNAPÍK, J.: *V zajetí moci: kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956*. Praha 2006, s. 39–55.

²¹ HALAMOVÁ, V.: *Kultura a propaganda: utváření nové společnosti v komunistickém Československu v letech 1948–1953*. Ostrava 2014, s. 80.

²² KONČELÍK, J. – VEČERA, P. – ORSÁG, P.: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha 2010, s. 122.

²³ PŘIBÁŇ, J.: *O posedlosti legitimitou*. In: BOJAR, T. (ed.): *Otisky komunismu: Imprints of communism*. Praha 2008, s. 17–19.

²⁴ KNAPÍK, J.: *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov 2000, s. 59.

²⁵ KAPLAN, K. – TOMÁŠEK, D.: *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*. Praha 1994, s. 8–17.

²⁶ KNAPÍK, J.: *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše*, s. 122–123.

organizovaný byl i dohled nad médií. Účinnost propagandy je nepřímo úměrná dostupnosti a intenzitě alternativních zdrojů informací: čím omezenější je přístup k alternativním zdrojům informací a čím slabší je jejich intenzita, tím je účinnost propagandy větší, a opačně. Netržní konkurenční prostředí²⁷ a propaganda podložená vojenskou mocí SSSR se tak staly všemocnými.²⁸

Ve vztahu k ukrajinskému nacionalismu, přechodu banderovců přes území Československa v roce 1947 a ukázkám tehdejších podob propagandy je potřeba uvést další ukázky a ohlasy na tuto kampaň z dobového tisku v souvislosti s užíváním výrazových prostředků k manipulaci názorů široké veřejnosti. Zajímavou ukázkou je otevřená a velmi trefná reakce Karla Niesnera z národněsocialistických novin *Svobodný zítřek*: „*Na člověka méně informovaného to působí dojmem, jakoby na Slovensku vyrostl národu i státu nepřítel ohrožující bezpečnost a jakoby nebezpečí pro republiku bylo tak velké, že k jeho potlačení nestačí ani bezpečnostní sbor, ani armáda, ba ani oba sbory dohromady a že je proto potřebné povolat do boje proti banderovským tlupám partyzány a co je zároveň přirozené – náležitě je vyzbrojit... A je snad na místě se ptát, proč právě komunistický a jemu příbuzný tisk toto ohrožení zveličuje do míry, která by mohla podnítit paniku? ... Za jakým účelem mají být propašovány zbraně mezi určitou, politicky přesně vyhraněnou vrstvou národa?*“²⁹

I na základě takových reakcí je vidět, že ne všude skončila mediální kampaň nekritickým přijímáním toho, co měla za úkol, tedy vylicít banderovskou anabázi jako jednoznačný střet dobra se zlem. O absolutním úspěchu se tedy v tom momentu rozhodně hovořit nedalo, banderovská „legenda“ vznikla spíše až dlouhodobým působením, kdy jiný než oficiální názor, nebylo možné vyslechnout a odborná veřejnost i média byla tendenční. Karla Niesnera zjevně nejvíce pobouřilo zapojení partyzánů do boje s banderovci a politizace tohoto tématu ze strany komunistických představitelů, která se posléze změnila ve štvanici proti politickým rivalům.

Srovnání s protiukrajinskou propagandou se nabízí i v případě poválečného Polska. Dobře připravená propagandistická kampaň v tisku provázela přípravy na provedení vysídlovací akce „Visla“.³⁰ Nejpopulárnější byly reportáže, jejichž počet narostl v druhé polovině roku 1946. V lednu 1947 publikoval populární měsíčník *Żołnierz Polski*, vydávaný Hlavní politicko-výchovnou správou polské armády, článek s názvem „*Armáda v boji se zločinem*“, popisující působení několika protikomunistických partyzánských oddílů na území Polska. Anonymní pisatel přitom tvrdil, že organizace „Svoboda a nezávislost (WIN), UPA, Národní ozbrojené síly (NSZ)³¹ a Wehrwolf spolupracují proti Polsku“, a společně je označil za „fašistické bandy“.³² V souladu s tím čtenáře informoval o údajných esesmanech bojujících v oddílech UPA. O dva měsíce později pak týdeník upozorňoval, že „zákon o amnestii se nevztahuje na hitlerovské zločince a ukrajinské fašisty.“³³

²⁷ RYCHLÍK, J.: *Komunistická propaganda v Československu z tematického hlediska*. In: PAŽOUT, J. (ed.): *Informační boj o Československo / v Československu (1945–1989)*. Praha 2014, s. 19.

²⁸ VERNER, P.: *Propaganda a manipulace*. Praha 2011, s. 59.

²⁹ NIESNER, K.: *Desperáti v lesích na Slovensku*. Svobodný zítřek, 18. 9. 1947, s. 9.; ŠMIGEL, M.: *Banderovci na Slovensku (1945–1947). Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny*. *Banská Bystrica 2007*, s. 12.

³⁰ SNYDER, T.: *Krvavé země: Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha 2013, s. 316.

³¹ MOTYKA, G.: *Na Białych Polaków oblawa: wojska NKWD w walce z polskim podziemiem 1944–1953*. Krakov 2004, s. 274–281.

³² SEMKÓW, P.: *Rok 1947 w stosunkach polsko-ukraińskich na lamach „Żołnierza Polskiego”*. In: DROZD, R. (ed.): *Ukraińcy w najnowszych dziejach Polski 1918–1989*, sv. 2: *Akcja „Wisła”*. Varšava 2005, s. 76.

³³ VESELÝ, L.: „*Proti fašistickým bandám UPA*“. *Ukrajinci v propagandě lidového Polska*. Soudobé dějiny, 2010, roč. XVII., č. 4., s. 676.

Historik Luboš Veselý tuto problematiku shrnul v této pasáži své studie: „Zobrazení UPA i samotných Ukrajinců a mechanismy fungování propagandy využívající této tematiky byly v Polsku téměř identické jako v Sovětském svazu a Československu. V SSSR byla obzvláště zdůrazňovaným motivem spolupráce UPA s Němci a s rozvědkami³⁴ západních zemi a propagandistickým záměrem legitimizace sovětské vlády na Ukrajině prostřednictvím diskreditace všech nekomunistických složek ukrajinské společnosti (řeckokatolická církev, haličská inteligence). Příznacně přitom je, že se připomínaly hlavně ukrajinské oběti banderovců a o polských se mlčelo. Komunisté v Československu nejprve v roce 1947 využili přítomnosti jednotek UPA na území republiky k posílení svých pozic v armádě a k útoku na národní socialisty a poté i na Demokratickou stranu. Podobně jako komunisté polští přitom své protivníky diskreditovali obviněním ze spojenectví či podpory „ukrajinských fašistů“. Ve všech třech zemích také byli ukrajínští bojovníci s různou intenzitou, závislou na vnitropolitickém vývoji, prakticky až do zhroutilí komunismu využíváni k legitimizaci komunistické vlády a k vytváření obrazu nepřítel, který – často s pomoci západních tajných služeb – ohrožuje nejen vládnoucí režim, ale celý stát.“³⁵

Ve vztahu k přesunu UPA a OUN byla legenda o banderovcích – výhradně kriminálních živlech a fašistech již vytvořena ještě z období, které předcházelo převzetí moci komunisty. Režim byl v 50. letech natolik silný, že otevírání takovýchto témat jednoduše ani nebylo možné.

I po opadnutí vlny těchto procesů však zůstával vliv propagandy na společnost všudypřítomný. Další zvýšenou intenzitou propagandy přinášely některé zlomové události, stěžejní byl pochopitelně zejména srpen 1968. Ihned poté začala působit okupační propaganda v režimu násilně instalovaném vojsky Varšavské smlouvy.³⁶

Sovětská okupace Československa a léta normalizace velmi ztížily prostor pro oficiální komunistickou propagandu. Především vzalo za své tradiční české a slovenské rusofilství.³⁷ Podemlet byl základní pilíř celé poválečné politiky, totiž myšlenka vděčnosti SSSR za osvobození od nacistického Německa a z ní vyplývající věčné spojenectví, tj. reálně: naprostá závislost Československa na SSSR.³⁸ S tím souvisel i „povinný“ výklad dějin dle sovětského vzoru – to se pochopitelně dále projevovalo i v problematice boje ukrajinských nacionalistů.

V 70. letech byla propaganda³⁹ vnímána ve východním bloku stále jako čistě pozitivní společenský nástroj. „Samotný fakt začlenění procesu masové komunikace do systému společenských vztahů je rozhodujícím pro vznik třídního momentu v jeho realizaci. Jestliže cílem působení masové komunikace v socialistické společnosti je „očistovat vědomí proletariátu od buržoazně idealistických nánosů“, posilovat morálně politickou jednotu společnosti a sloužit výchově

³⁴ ŠMIGEL, M.: *Ukrajinský nacionalismus mezi nacizmom a bolševismom*. In: BUDIL, I. T. – ZÍKOVÁ, T. (eds.): *Totalitarismus 2 – Zkušenost Střední a Východní Evropy*. Plzeň 2006, s. 121–122.

³⁵ VESELÝ, L.: „*Proti fašistickým bandám UPA*“. *Ukrajinci v propagandě lidového Polska*, s. 700.

³⁶ BLAŽEK, P.: *Okupační propaganda na československém území po 21. srpnu 1968*. In: EISLER, J. – VOLNÁ, K. (eds.): *Bezpečnostní aparát, propaganda a Pražské jaro: sborník k mezinárodní konferenci pořádané v Praze ve dnech 7. – 9. září 2008*. Praha 2009, s. 199–218.

³⁷ *Snění o Rusku*. Pořad z pravidelného cyklu Historie.cs. TV, ČT24. 31. 1. 2015, 21:05. Dostupné z: <http://www.ceska-televize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/215452801400004> (cit. 27. 9. 2018); dále k tématu VLČEK, R.: *Mýtus Ruska a ruského slovanství v českém prostředí 19. století*. In: MORAVCOVÁ, M. – SVOBODA, D. – ŠÍSTEK, F. (eds.): *Pravda, láska a ti na „východě“*. Obrazy středoevropského a východoevropského prostoru z pohledu české společnosti. Praha 2005, s. 28–56.

³⁸ RYCHLÍK, J.: *Komunistická propaganda v Československu z tematického hlediska*. In: PAŽOUT, J. (ed.): *Informační boj o Československo / v Československu (1945–1989)*. Praha 2014, s. 26–27.

³⁹ Pozitivně byl vnímán i sám pojem propaganda, což je dnes už jen těžko představitelné.

*harmonické osobnosti, v podmínkách kapitalismu jsou cíle masové komunikace charakterizovány opakem toho, co je základním zájmem lidových mas.*⁴⁰

Tito autoři dále hovoří o nejrozšířenějších názorových prostředcích tehdejší propagandy: zeměpisné mapy, alba, fotografie a kresby, historické dokumenty, diagramy, filmy a filmové diapozitivy, návštěvy muzeí. „V některých případech je názornost nutná při výkladu nové látky. Je tomu tak tehdy, když propagandista vysvětluje otázky mezinárodního postavení SSSR, rozvoje národně osvobozenického hnutí a rozpadu koloniálního systému imperialismu nebo při výkladu o nových stavbách a o rozmístění výrobních sil. Jindy se názorných prostředků používá k ilustraci a dotvrzení osobního výkladu.“⁴¹

V 80. letech působení propagandy vysvětlovaly učebnice (dle vlastního představení mělo být významné místo v této publikaci věnováno „odhalování ideologické expanze imperialismu“ – za jehož přísluhovače byli komunistickou propagandou trvale nálepkováni i banderovci) takto: „Cílem buržoazní propagandy není uvědomění mas, ale takový způsob sugesce a psychologického působení, který by umožňoval využít masy jako slepého nástroje vládnoucí třídy. Manipulativní působení aparátu buržoazní propagandy je prezentováno široké veřejnosti jako uskutečnění svobody projevu, svobodného toku informací. Současně se širokým masám vštěpuje myšlenka, že propaganda, ať slouží jakékoliv ideologii, se vyznačuje takovými vlastnostmi, jako je zatajování skutečných cílů propagandistického účinku, snaha ohlupovat masy lidí atd. Záměr podobných koncepcí je jasný: přenést negativní vztah, který si vytvoří pracující kapitalistických zemí k buržoazní propagandě, na propagandu komunistickou a tímto způsobem ji zpochybnit.“⁴²

Zde se nabízí prosté konstatování, že ohledně těchto velmi zdůrazňovaných záměrů kapitalistické propagandy ze Západu jednoduše zloděj volal, chyťte zloděje. Snahou ohlupovat masy lidí se dá označit ledasco, v prostředí státem kontrolovaných či přímo řízených médií jsou však takové postupy naprosto běžné či dokonce nutné k tomu, aby totalitní či autoritářský režim zaměřený na nadřazování zájmů určité omezené skupiny obyvatel nad zájmy ostatních vůbec přežil. Při srovnávání mezi soudobými svobodnými a nesvobodnými médii si jaksí nelze nevšimnout, že tehdejší aparátčící zaměnili mnohé z vlastních postupů za ty z „buržoazního“ Západu, které tak výrazně odsuzovali. Komunistická propaganda včetně svých protizápadních hesel se nakonec svými stereotypy v průběhu studené války vyčerpala natolik, že se stala karikaturou sebe sama.⁴³

Až po rozpadu SSSR tedy v zemích střední a východní Evropy vůbec mohl nastat obrat v možnosti otevírat, zkoumat a nově pojmenovávat fakta a kontext událostí i o takových propagandou poznamenaných a kontroverzních tématech jako byla činnost ukrajinských nacionalistů z OUN a UPA. Jak však bohužel můžeme vidět i v současnosti, téma se opět stalo rukojmím politiky a je poznamenané novou (či spíše staronovou) propagandou vybavenou však již moderními sdělovacími prostředky, internetem a sociálními sítěmi.

Výrazové prostředky propagandy v současnosti

Jaké je tedy vyznění a slovník obdobné protizápadní propagandy v roce 2015 a později? „Kontrarevoluce má všeobšáhly charakter. Národy byly zbaveny spojence a hlavní opory v úsilí

⁴⁰ ŠERKOVIN, J.: *Prostředky masové komunikace a jejich úloha v životě společnosti*. In: OBORSKÁ, J. (ed.): *Masová komunikace a propaganda*. Praha 1975, s. 47.

⁴¹ Tamtéž, s. 148.

⁴² BEGLOV, S.: *Zahraničně politická propaganda: nástin teorie a praxe: (učební pomůcka pro studium žurnalistiky)*. Praha 1984, s. 18–19.

⁴³ RYCHLÍK, J.: *Komunistická propaganda v Československu z tematického hlediska*, s. 27.

za dosažení vyšších lidských cílů. Imperialisté mají otevřenou cestu k vytváření a provokování konfliktů mezi národy. Po celém světě se aplikují nejdivočejší a nejodpudivější vlastnosti kapitalismu. Stále větší počet zemí propadá do stále hlubší závislosti na bezohledném imperialismu: Vykrádají a odevzdávají se základní hospodářská odvětví západním dravcům, prohlubuje se finanční a technologická závislost, přelévá se kapitál z Východu na Západ, a ničí se vše – kultura, umění, národní a osobní suverenita. Rozšiřuje se jen bída a chudoba.“⁴⁴ Toto bohužel není pasáž z Rudého práva padesátých let, ale z krajně levicové publikace obhajující komunistické myšlenky vydané v roce 2001.

Zdůrazňování mezinárodního spiknutí je velmi častým jevem, který propaganda zdůrazňuje. Např. po prostudování publikace *Bílá kniha aneb pravda o Ukrajině* jednoznačně adorující ruskou politiku, se nelze ubránit dojmu, jak podobně působí použitý jazyk a výrazové prostředky ve srovnání s pracemi autorů v 40. a 50. letech útočících na „prohnilý“ Západ, fašistickou reakci, „banderovské vrahy a esesáky“ a další hojně využívané stereotypy a klišé komunistické propagandy.⁴⁵

Na základě obdobně absurdních a iracionálních tvrzení se nabízí další srovnání výrazových prostředků propagandy z událostí na Ukrajině z jara roku 2015 například v tomto nezávisle se tvářícím článku: „Jednou z rutinních součástí „boje proti ruské propagandě“ se na Ukrajině stala indoktrinace dětí, zejména těch podle úřadů „špatně smýšlejících“. 5. února 2015 takto navštívila skupina dětí svezená autobusy až z dalekého Lysyčansku, který ukrajinská vojska znovu-obsadila v červenci loňského roku, západoukrajinské město Ivano-Frankivsk. Účelem cesty bylo poznání Haliče a seznámení dětí z Donbasu s historií tohoto regionu. Součástí této vpravdě „vlastenecké“ exkurze se, jaké překvapení, stalo i zdejší Muzeum Stepana Bandery.

O návštěvě dětí v muzeu vyšla tato zpráva: 5. února proběhla v Ivano-Frankivském oblastním muzeu osvobozeneckého boje Stepana Bandery návštěva dětí z města Lysyčansk a okolních vesnic. Pro děti z východní Ukrajiny přichystali zaměstnanci muzea prohlídku zaměřenou na dějiny bojů za ukrajinskou nezávislost od dob Kozáků po UPA. Pokud jsou dnes donbaské děti převychovávány k vlastenectví v institucích typu Muzea Stepana Bandery, jehož „osvobozenecký boj“ zahrnoval aktivní spolupráci s nacisty a jejich tajnými službami, likvidaci polské inteligence, účast na zabíjení lvovských Židů a zmasakrování desetitisíců polských i ukrajinských civilistů na Volyni a v Haliči, nelze na to pohlížet jinak než jako na pokračování, nacionalistické politiky barbarské vojenské okupace Donbasu kyjevskou juntou.“⁴⁶

Kromě obvinění z organizovaného vymývání mozku u dětí, kterého by šlo asi těžko úspěšně dosáhnout během jedné návštěvy v muzeu (byť s jejím obsahem pochopitelně nemusí leckdo souhlasit) se autor článku dopustil celé plejády nepřesností – například lvovský masakr rozhodně nebyl a nemohl být řízen přímo Stepanem Banderou, přičemž v rámci Norimberského procesu byli za tento čin navíc souzeni představitelé nacistického Německa.

Co je však zásadní, autor srovnává naprosto neporovnatelné dějinné momenty a hledá si v nich pouze to, co se mu hodí bez ohledu na relevantní okolnosti, těžko lze na miskách vah porovnávat například právě zmiňovanou volyňskou řež bezbranných polských civilistů ze strany částí OUN s cílem vyhnat je navždy z Volyně a vytvořit etnicky jednotnou Ukrajinu, to vše za použití drastických metod nepřijatelného násilí a střet ukrajinské armády a dalších ozbrojených

⁴⁴ HLIVKA, I.: *Osudy socialismu*. Komunistické hnutí žije a bojuje. Říčany u Prahy 2001, s. 11.

⁴⁵ DOLGOV, K.: *Bílá kniha aneb pravda o Ukrajině: dokument MZV Ruské federace*. Praha 2015, 112 s.

⁴⁶ ČECH, N.: *Kyjevská vláda převychovává děti z Donbasu návštěvami muzea Stepana Bandery!* *Levaperspektiva.cz* (13. 2. 2015), <http://levaperspektiva.cz/clanky/kyjevaska-vlada-prevychovava-deti-z-donbasu-navstevami-muzea-stepana-bandery/> (cit. 27. 9. 2018)

složek s podezřele kvalitně vyzbrojenými a vycvičenými „traktoristy“ z Donbasu, kteří navíc ukrajinské jednotky posléze začali „zázračně“ v jednotlivých střetech dokonce porážet. Autor se tím záměrně snaží docílit falešných reminiscencí a manipuluje s fakty.

Působení propagandy na našem území se věnuje a sleduje kromě novinářů i několik institucí na odborné úrovni. Z jejich analýz můžeme čerpat další informace a zjištění: „Česko a Slovensko jsou ve sféře ruské propagandy tak jako celá Evropa. Podíl na tom nese i skutečnost, že obě země patřily do sféry vlivu Sovětského svazu“, říká v rozhovoru s DVTV analytička Ivana Smoleňová z Pražského institutu bezpečnostních studií. Jedním ze základních společných znaků propagandy ze strany ruských médií je protiamerická a protievropská orientace a napadání západních institucí. V menší míře jsou potom propagandistické zdroje proputinovské nebo proruské. Často jsou velmi netransparentní a není jasné, kdo za nimi finančně a organizačně stojí.⁴⁷

Stále více zahraničních novinářů zjišťuje, že jejich jména byla zneužita pro-kremelskou propagandou. Různá obskurní ruská média se jimi zaštiťují při šíření vymyšlených zpráv. Po demontování informace některé servery zprávu stáhnou, o pár týdnů později se situace opakuje u jiného novináře. „Můj telefon najednou začal pořád zvonit. Kolegové z celého světa se mě ptali, jestli jsem to opravdu řekla. Já vůbec nevěděla, co se děje, byla jsem na dovolené a už týden jsem žádné interview nedělala,“ popisuje na serveru Politico.eu svou nedávnou zkušenost známá novinářka stanice RFI Elena Servettazová.⁴⁸

Ukázkou propagandy a vymývání mozků na dosti nízké úrovni (i přesto se však tento případ dokonce prezentoval v hlavním vysílacím čase v ruské státní televizi Rossiya 1) se dále zabývá například tento článek: „Co by to bylo za fašistu bez Adolfa Hitlera? Snad jen nějaký slabý odvar neonacisty či pravicového radikála. Asi tak nějak přemýšleli propagandisté ruské státní televize, kteří v trvalé bitvě s propagandou Kyjeva vymysleli další bizarnost. Média v Moskvě s oblibou obviňují současnou Ukrajinu, že je to fašisty vedený stát. Čerstvě to podpořili pozoruhodnou informací, že Kyjev plánuje vytisknout nové bankovky s portrétem říšského kancléře Adolfa Hitlera. Ukrajinská nacionalistická strana Svoboda přišla údajně s návrhem na nové papírové peníze o nominální hodnotě 1000 hřiven s Führerovým portrétem. Tato bankovka ztělesňuje hodnoty nové ukrajinské elity, praví se v komentáři příspěvku státní televize Rossiya 1. Jako důkaz prezentuje „fotoshopovou“ fašistickou bankovku s profilem nacistického vůdce. Kuriózní je, že příslušnou zprávu odvysílala ruská televize už 12. ledna, ale teprve nyní se o ní začalo diskutovat. Díky jistému bloggerovi. Zprvu totiž vůbec nevzbudila pozornost, ruské televizní publikum ji nejspíše bralo jako normální důvěryhodnou informaci, která jen potvrzuje "fakt", že se v Kyjevě před více než rokem zmocnili pučem vlády fašisté. Nikdo v Rusku ji zřejmě tehdy na Facebooku nebo Twitteru kriticky nekomentoval. Nikdo se ani nepodivil nad tím, jak může s takovým návrhem přijít partaj, která loni na podzim v parlamentních volbách ztroskotala na pětiprocentní hranici.“⁴⁹

Způsoby ovlivňování nálad ve veřejnosti a používání státního aparátu jsou témata, která provází Rusko a ruské impérium mnoho staletí. Historik Richard Pipes například ve své publikaci

⁴⁷ Ihned.cz a DVTV: *Česko je ve sféře ruské propagandy, která demoralizuje, tvrdí expertka*. Ihned.cz (23. 6. 2015), <http://domaci.ihned.cz/c1-64213170-cesko-je-ve-sfere-ruske-propagandy-ktera-demoralizuje-tvrdi-expertka> (cit. 27. 9. 2018)

⁴⁸ SOUKUP, O.: *Ruská propaganda zneužívá jména známých zahraničních novinářů. Zprávy jsou pak důvěryhodnější*. Ihned.cz (6. 11. 2015), <http://domaci.ihned.cz/c1-64829140-ruska-propaganda-zneuzyva-jmena-znamych-zahranicnich-novinaru-zpravy-jsou-pak-duveryhodnejsi> (cit. 27. 9. 2018)

⁴⁹ PODANÝ, P.: *Propagandistická řež – Ukrajina prý plánuje bankovku s Hitlerem*. Týden.cz (4. 3. 2015), http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/ukrajina-pry-planuje-bankovku-s-hitlerem_335262.html#.VPd-1Ua10yrA (cit. 27. 9. 2018)

Rusko za starého režimu klade konec starého carského režimu a jeho přerod na byrokraticko-policejní režim do 80. let 19. století. Zdůrazňuje přitom především vztah mezi vlastnictvím a politickou mocí.⁵⁰

Metody vynalezené KGB dotáhla během studené války k dokonalosti východoněmecká Stasi, která založila vědní obor operativní psychologie. Metody KGB prošly dlouhým vývojem, není tedy zřejmě nijak zvlášť překvapivé, že obdobně jako se angažovala NKVD a KGB proti OUN, což vyvrcholilo likvidací Stepana Bandery v roce 1959, tak postupovaly podle svých směrnic až do 70. a 80. let. FSB z úspěšných akcí a metod práce svých předchůdců nepochybně těží i v současnosti. Opomíjenou kapitolou je i téma spolupráce KGB s StB proti nejrůznějším emigrantským organizacím, které představovaly pro SSSR hrozbu. Toto zajímavé téma zpracovává například historik Jan Kalous – v tomto konkrétním případě se jedná o organizaci NTS – sociálně demokratické hnutí ruské emigrace.⁵¹

Klíčovou složkou „vědy“ o psychologické válce je kapitola zvaná Rozvrat: „*Protivníkovými stanovisky je třeba otrávit, nasadit pochyby a nedůvěru, zdiskreditovat odpůrce a rozdmýchat střety.*“ Můžeme si být přitom stoprocentně jisti, že jestli Vladimira Putina s výsledky bádání východoněmeckých soudruhů neseznámili ještě na škole, dohnal to rychle během působení v Drážďanech v 80. letech.⁵²

O proměnách ve vyjadřování soudobé propagandy pojednává tento rozhovor s odborníkem na postsovětský prostor Emilem Aslanem (Souleimanovem): „*Lidovky.cz: Ruská rétorika ještě nedávno označovala ukrajinskou vládu jako „kyjevskou juntou“, varovala před „banderovci“ a „fašisty“. V posledních týdnech však od těchto výrazů upouští. Proč?*“

„*Ano, státní média, která věrně odrážejí narativ Kremlu, tyto výrazy v poslední době skutečně téměř nepoužívají, o ukrajinských jednotkách dnes mluví jako o „silovících“, tedy příslušnících silových resortů, nebo dokonce jako o „ukrajinské armádě“. Slova „banderovec“ či „fašista“ jsem vůbec nezaznamenal. A povšimnete si toho nejen ve zprávách, ale dokonce například i v talkshows. Domnívám se, že předchozí vypjatá rétorika měla ruskou společnost nasměrovat k podpoře vojenské intervence na Ukrajině. Televizní kanály se předháněly ve vysílání záběrů válečné destrukce, provázely je patřičným komentářem o juntě, která provádí genocidu vlastního národa.*

„*Ovšem pak se ukázalo, že jihovýchodní Ukrajina není Krym a získat ji nebude tak snadné. K tomu se připojila rezolutní reakce Západu v podobě sankcí⁵³, a tak Putin couvl. Musíme si uvědomit, že udržovat tak vysokou hladinu společenské mobilizace se mu v nynější situaci nehodí, protože by pak v očích Rusů mohl vypadat jako zbabělec, který nechává trpět na Ukrajině napospas. Proto propagandu zmírnil: když se ty vypjaté emoce trochu uklidní, bude se mu snáze dýchat. Ale to se může kdykoli radikálně změnit.*“⁵⁴

⁵⁰ PIPES, R.: *Rusko za starého režimu*. Praha 2004, s. 343–384. (Kapitola: *Směrem k policejnímu státu*).

⁵¹ KALOUS, J.: *Akce PŘEKLADATEL – případ tajného spolupracovníka MALÍNSKÉHO. Jedna z forem spolupráce KGB a StB – pronikání do ruské emigrantské organizace NTS*. Sborník Archivu bezpečnostních složek, 2011, roč. IX., s. 95–124.

⁵² HEGER, L.: *Očima kremelského trolla: Rusko zaměstnává armádu internetových diskutérů*. Týdeník EURO (25. 4. 2015), <http://euro.e15.cz/archiv/ocima-kremelskeho-trolla-rusko-zamestnava-armadu-internetovych-diskuteru-1180090> (cit. 27. 9. 2018)

⁵³ YEKELCHYK, S.: *The conflict in Ukraine: what everyone needs to know*, s.153–154.; obdobně k tématu RATIBORSKÝ, P.: *Ekonomické sankce Ruska jako nástroj řešení situace na Ukrajině*. Brno 2015, 74 s.

⁵⁴ SLEZÁKOVÁ, M.: *Banderovci a kyjevská junta jsou passé. Kreml mění tón propagandy*. Lidovky.cz (17. 10. 2014), http://www.lidovky.cz/banderovci-a-kyjevská-junta-jsou-passe-kreml-meni-ton-propagandy-phm-/zpravy_svet.aspx?c=A141016_163221_ln_zahranici_msl#utm_source=clanek.lidovky&utm_medium=text&utm_campaign=a-souviselici.clanky.clicks (cit. 27. 9. 2018)

Ke slovnímu obratu kyjevská junta se vztahuje i další vývoj. V reakci na Kremlem inspirovanou dezinformační kampaň, která tvrdí, že ukrajinská revoluce přivedla k vládě v zemi „*fašistickou juntou*“, některé krajně pravicové elementy tento narativ fakticky převzaly. Samozřejmě si to rozhodně nemyslí, ale zajímavé je, že toto donekonečna opakované slovní spojení je vede k myšlenkám, že Ukrajina by se mohla stát pravicovou diktaturou, zvláště když bude nespokojenost lidí s propadem životní úrovně, vojenskými výdaji a ztrátou území, kterému ukrajinská armáda nedokázala zabránit, nadále narůstat. Věta: „*junta u nás bude*“ je tak naopak vyjádřením myšlenky těchto pravicových radikálů.⁵⁵

Úvaha Richarda Pipesa k aktuálnímu dění v Rusku: „*Dnešní Rusko, Rusko Putina a Medvěděva, je zemí mimořádných protikladů. Jeho vůdci prohlašují, že je součástí evropské kultury, zároveň ovšem varují Západ, aby jim neradil, jak mají spravovat své záležitosti, protože Rusko má své vlastní, zcela specifické národní tradice. Trvají na své pozici globální velmoci, a to i když připouštějí, že ekonomicky Rusko hluboce zaostává za svými soupeři a zoufale se od nich potřebuje poučit. Tvrdí, že je Rusko demokracií, a přece dělají, co mohou, aby demokratické procedury a instituce zbavili jejich obsahu nebo alespoň oslabili. Když se člověk pozorněji podívá na to, co prohlašují na veřejnosti, je pro něj obtížné rozhodnout, co z toho je jen zmatení a co naprostý cynismus. Pravděpodobná odpověď zní, že jde o oboje: cynismus maskující zmatení.*“⁵⁶

Zde především totiž leží i klíč k pochopení záměrů a zvolených metod propagandy v minulosti i současnosti a rovněž ve smyslu a významu jejich následného srovnání, protože uvažování rozhodujících lidí, kteří mají na formování předem schváleného pohledu státních médií (a to nejen v Rusku) největší vliv, je velmi podobné tomu z dob počátku studené války, kdy probíhal souboj propagandy ve vztahu k předmětným projevům ukrajinského nacionalismu, činnosti OUN a UPA.

Závěrem

V této studii jsem se čtenáře pokusil seznámit se srovnáním výrazových prostředků propagandy v minulosti – tedy těch zaměřených proti aktivitám OUN a UPA (obecně proti ukrajinskému nacionalismu, ve kterém komunismus a ruský imperialismus našly smrtelného nepřítele) či obecně proti Západu a nyní v současnosti, kdy je jasně identifikovatelná a doložitelná vlna nové propagandy, a to nejen proti ukrajinskému nacionalismu v ideologické rovině, nýbrž proti jakýmkoliv emancipačním snahám ukrajinského národa postupovat v mezinárodní politice a civilizačním směřování svobodně tak, jak si sami vyberou. Útoky vůči Západu jsou významnou součástí tohoto dějství opět také. Takové srovnání je velmi potřebné i proto, že ukazuje, že i když se kulisy a konkrétní detaily po více než sedmdesáti letech sice (pochopitelně) proměnily, tak se hraje stále stejná fraška. Některé „argumenty“ se ani po tolika letech prakticky nezměnily.

Mírově soužití mezi jednotlivými národy východní Evropy a politická či ekonomická stabilita jsou bohužel stále jen figurkami na šachovnici geopolitiky, kde dominuje i nadále bez ohledu na nějaká pouačení z chyb a křivd minulosti sobectví, cynismus, hájení údajných sfér vlivu a upřednostňování krátkodobých cílů na úkor dlouhodobé smysluplné strategie dialogu a tolerance, která jediná může umožnit uzavřít nešťastnou kapitolu projevů radikálního nacionalismu ve východní Evropě.

⁵⁵ ŠECHOVCOV, A.: *Bude na Ukrajině vládnout junta?* Freemag.one (20. 1. 2016), <https://www.freemag.one/2016/01/20/bude-na-ukrajine-vladnout-junta/> (cit. 27. 9. 2018)

⁵⁶ PIPES, R.: *Putin a spol. – co dělat?* Praha 2009, s. 3.

Masivní užívání propagandy, která sice převzala všechny moderní sdělovací prostředky a techniky (s dominantním postavením internetu, zejména sociálních sítí a televize), ale jejíž vyznění velký pokrok nezaznamenalo, je pochopitelně „hrobařem“ snah o vyrovnání se s minulostí a demytizaci projevů ukrajinského nacionalismu a jeho sporných otázek. Tuto kapitolu tedy uzavřu poněkud pesimisticky s tím, že pokud se přístup k vnímání kontinuity a nakládání s minulostí celé východní Evropy nezmění, nebudeme si muset po nějaké době připomínat tragédie dávno minulé, ale vždy se najdou nějaké nové – mnohem mladší.

Mgr. Tomáš Řepa, Ph.D.

Katedra vojenského umění, Fakulta vojenského leadershipu,

Univerzita obrany

Kounicova 65, 662 10

Brno

Česká republika

e-mail: tomrepa@seznam.cz